UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
WYDZIAŁ STUDIÓW EDUKACYJNYCH

STUDIA EDUKACYJNE

NR 81/2026

WYDAWNICTWO NAUKOWE

POZNAŃ 2026

STUDIA EDUKACYJNE

Czasopismo naukowe Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu wydawane w formie kwartalnika, indeksowane w European Reference Index for the Humanities

Wersja pierwotna: drukowana

RADA REDAKCJI

Redaktor Naczelny – Zbyszko Melosik (Adam Mickiewicz University)
Zastępca Redaktora Naczelnego – Ewa Solarczyk-Ambrozik (Adam Mickiewicz University)
Sekretarze – Katarzyna Kabacińska-Łuczak (Adam Mickiewicz University),
Magdalena Biela-Cywka (Adam Mickiewicz University)
Wiesław Ambrozik (Adam Mickiewicz University), Sławomir Banaszak (Adam Mickiewicz University), Stanislav Bendl (Charles University in Prague), Rossella Certini (University of Florence), Agnieszka Cybal-Michalska (Adam Mickiewicz University), Andrzej Ćwikliński (Adam Mickiewicz University), Michał Klichowski (Adam Mickiewicz University), Emiliano Macinai (University of Florence), Melinda Pierson (California State University Fullerton), Alena Vališová (University of Pardubice),

Redaktorzy tematyczni

Wiesław Ambrozik (pedagogika resocjalizacyjna)
Sławomir Banaszak (metodologia pedagogiki)
Stanislav Bendl (pedagogika społeczna)
Agnieszka Cybal-Michalska (pedagogiczne problemy młodzieży)
Andrzej Ćwikliński (dydaktyka ogólna)
Katarzyna Kabacińska-Łuczak (historia wychowania)
Michał Klichowski (nowe technologie w edukacji)
Zbyszko Melosik (socjologia edukacji i pedagogika porównawcza)
Melinda Pierson (pedagogika specjalna)
Hein Retter (pedagogika porównawcza i pedagogika społeczna)
Alena Vališová (pedagogika szkolna)

Redaktorzy językowi

Karolina Kuryś-Szyncel (język polski)
Chris Whyatt (język angielski)

Redaktor statystyczny

Mirosław Krzyśko

Publikacja sfinansowana przez Wydział Studiów Edukacyjnych UAM

Dofinansowano ze środków budżetu państwa w ramach programu Rozwój Czasopism Naukowych (RCN/SP/0133/2021/1)

© Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2026

ISSN (Online) 2719-6984 ISSN (Print) 1233-6688 DOI: 10.14746/se

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. „Nauczycielski ruch związkowy i jego wkład w kształtowanie nowoczesnej edukacji" z okazji 120. rocznicy powstania Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz 80. rocznicy ukazania się „Przeglądu Historyczno-Oświatowego"

Warszawa, 17 listopada 2025 roku

Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP) od momentu powstania stanowi jeden z najważniejszych filarów polskiego systemu oświaty, niezłomnie walcząc o prawa pracownicze, godność zawodu nauczyciela oraz powszechny dostęp do wysokiej jakości edukacji. Nieodłącznym elementem tej misji jest rozwijanie myśli pedagogicznej oraz dokumentowanie dziejów szkolnictwa, czego symbolem stał się „Przegląd Historyczno-Oświatowy". To elitarne czasopismo naukowe od osiemdziesięciu lat stanowi kluczową platformę wymiany doświadczeń dla badaczy, historyków wychowania oraz praktyków oświaty, łącząc bogatą tradycję z analizą współczesnych wyzwań stojących przed systemem edukacyjnym. Jubileusz obydwu tych zasłużonych instytucji stał się bezpośrednią inspiracją do zorganizowania uroczystych obrad.

Ogólnopolska konferencja naukowa została zorganizowana przez Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP) oraz Redakcję „Przeglądu Historyczno-Oświatowego", przy merytorycznym współudziale Zespołu Historyków Wychowania Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Obrady miały miejsce w Warszawie, w siedzibie Zarządu Głównego ZNP przy ulicy Smulikowskiego 6/8. Głównym celem konferencji, podzielonej na dwie sesje plenarne oraz cztery sekcje tematyczne, było podsumowanie historycznego dorobku i rozwoju ruchu związkowego oraz nauczycielskiego w Polsce od XIX do XXI wieku. W ramach wydarzenia przeanalizowano rolę prasy pedagogicznej, przybliżono sylwetki wybitnych działaczy oświatowych oraz podjęto wieloaspektową dyskusję nad kształceniem nauczycieli i współczesnymi kierunkami myśli pedagogicznej. Ważnym punktem obrad była również debata nad teraźniejszością i przyszłością zawodu w kontekście aktualnych wyzwań i perspektyw edukacyjnych.

Otwarcia konferencji dokonał prezes Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego Sławomir Broniarz, który serdecznie przywitał zgromadzonych uczestników: wiceministrę nauki Karolinę Zioło-Pużuk (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego) i wiceministrę edukacji Katarzynę Lubnauer (Ministerstwo Edukacji Narodowej) oraz naukowców i członków ZNP. Katarzyna Lubnauer podkreśliła:

> Nie będzie silnej przyszłości Polski bez silnej edukacji. A dobrej edukacji i realnych zmian nie będzie bez nauczycieli, którzy zechcą te zmiany wprowadzać. Dlatego, przygotowując reformę, która wejdzie do szkół w 2026 roku, ściśle współpracujemy z nauczycielami[1].

[1] https://www.gov.pl/web/edukacja/wiceminister-katarzyna-lubnauer-wziela-udzial-w-konferencji-naukowej-z-okazji-120-rocznicy-powstania-znp

Sławomi Broniarz, inaugurując pierwszą część obrad plenarnych prowadzonych przez prof. UJK dr. hab. Witolda Chmielewskiego (UJK) oraz prof. UKEN dr hab. Katarzynę Dormus (UKEN), przedstawił bogaty rys historyczny, obejmujący sto dwadzieścia lat istnienia Związku Nauczycielstwa Polskiego. Podkreślił rolę ZNP w zachowaniu polskiej tożsamości podczas zaborów, organizacji tajnego nauczania w czasie II wojny światowej, odbudowie szkolnictwa po wojnie oraz obronie praw pracowniczych po 1989 roku. Zaznaczył, że ZNP przez kolejne pokolenia łączy troskę o godność i warunki pracy nauczycieli z odpowiedzialnością za przyszłość polskiej edukacji. Jubileuszowe hasło „Edukacja dla pokoleń" ma podkreślać potrzebę budowania nowoczesnej, demokratycznej i dostępnej dla wszystkich szkoły, opartej na wiedzy, wartościach i odpowiednim finansowaniu.

Następnie dr hab. Witold Chmielewski (prof. UJK w Kielcach) omówił osiem dekad działalności „Przeglądu Historyczno-Oświatowego", którego pierwszy numer ukazał się w 1947 roku i od początku dokumentował dzieje polskiej oświaty, nauczycielstwa oraz tajnego nauczania. Autor podkreślił, że czasopismo w okresie stalinowskim podlegało cenzurze i represjom, a po wznowieniu w 1959 roku rozwijało działalność naukową, popularyzując historię edukacji i ruchu nauczycielskiego. Po 1989 roku „Przegląd Historyczno-Oświatowy" poszerzył tematykę o wcześniej pomijane zagadnienia, między innymi represje wobec nauczycieli, szkolnictwo na emigracji oraz działalność oświatową w II Rzeczypospolitej. Obchodzący 80-lecie „Przegląd" pozostaje ważnym czasopismem naukowym, łączącym badania nad przeszłością polskiej oświaty ze współczesnymi refleksjami nad edukacją.

Z kolei mgr Jakub Rzekanowski, pełniący funkcję redaktora naczelnego i dyrektora Wydawnictwa „Głos Nauczycielski", w swoim wystąpieniu przypomniał o stu ośmiu latach walki czasopisma o prawa pracownicze i powszechną edukację pod hasłem „Nauczyciele mają GŁOS". Pierwszy panel zakończyło wystąpienie prof. dr. hab. Bogusława Śliwerskiego (UŁ). Uczony, zwracając uwagę uczestników na konieczność przeprowadzenia głębokiej (r)ewolucji szkolnej przestrzeni, przedstawił edukacyjne doświadczenia zagraniczne.

Po przerwie kawowej rozpoczęła się druga część sesji plenarnej, również pod przewodnictwem prof. UJK dr. hab. Witolda Chmielewskiego oraz prof. UKEN dr hab. Katarzyny Dormus. Panel ten został poświęcony pamięci wybitnych postaci polskiej pedagogiki i historii wychowania. Prof. dr hab. Adam Massalski, reprezentujący Instytut Pamięci Narodowej, przybliżył sylwetkę prof. Jan Hulewicza (1907-1980) jako mistrza i uczonego. Następnie prof. dr hab. Tadeusz Pilch (UW) zaprezentował, przygotowane wraz prof. dr. hab. Wiesławem Theissem (UW), wystąpienie na temat: „Ryszard Wroczyński – pedagog, historyk wychowania, redaktor „Przeglądu Historyczno-Oświatowego". Tę część obrad zwieńczyła wypowiedź prof. UAM dr hab. Katarzyny Kabacińskiej-Łuczak (UAM), która szczegółowo omówiła poznański okres działalności naukowej profesora Mariana Walczaka. Przed udaniem się na przerwę obiadową uczestnicy konferencji zebrali się na wykonanie pamiątkowego, wspólnego zdjęcia.

Obrady sekcji pierwszej dotyczącej działalności związkowej nauczycieli zostały podzielone na dwie części. Pierwszą poprowadzili prof. dr hab. Janina

Kostkiewicz (UJ) oraz prof. dr hab. Krzysztof Jakubiak (UG). Jako pierwsza głos zabrała prof. dr hab. Janina Kostkiewicz z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, analizując wiodące idee światopoglądowe w nauczycielskim ruchu związkowym dwudziestolecia międzywojennego. Następnie prof. dr hab. Krzysztof Jakubiak z Uniwersytetu Gdańskiego przybliżył historię zapomnianego Związku Zawodowego Wychowawców Polskich Zakładów Wychowawczych (1926-1934). Prof. PAN dr hab. Joanna Schiller-Walicka (Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk) przedstawiła referat dotyczący Akademickiego Związku Profesorskiego jako pierwszej organizacji zawodowej wykładowców rosyjskich wyższych uczelni walczących o demokrację. W dalszej kolejności prof. UKEN dr hab. Justyna Wojniak (UKEN) omówiła początki nauczycielskiego ruchu związkowego w USA. Prof. UKW dr hab. Monika Nawrot-Borowska (UKW) nakreśliła zarys problematyki organizacji nauczycielek i nauczycieli domowych oraz prywatnych w II połowie XIX i na początku XX wieku na ziemiach polskich. Panel ten zamknęło wystąpienie prof. UKEN dr hab. Katarzyny Dormus (UKEN) na temat stanowiska Związku Nauczycielstwa Polskiego wobec problemów nauczycielek szkół powszechnych i średnich w okresie II Rzeczypospolitej.

Drugą część sekcji pierwszej moderowali prof. PAN dr hab. Joanna Schiller-Walicka (PAN) oraz prof. UKEN dr hab. Katarzyna Dormus (UKEN). Jako pierwszy wystąpił prof. APS dr hab. Jacek Kulbaka (APS) i w swoim referacie przedstawił genezę oraz działalność Sekcji Szkolnictwa Specjalnego ZNP w okresie II Rzeczypospolitej i Polski Ludowej. Wystąpienie prof. UKEN dr. hab. Jana Rysia (UKEN) na temat „Działalność Związku Nauczycielstwa Polskiego w środowisku miejskim Krakowa przed wybuchem II wojny światowej" zostało odczytane przez organizatorów. Prof. UKEN dr. hab. Ryszard Ślęczka (UKEN) oraz dr Magdalena Malik z Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu w swoim wykładzie przestawili funkcjonowanie ZNP w okresie wzmożonej indoktrynacji oświaty polskiej na wybranych przykładach z Dolnego Śląska. Dr Monika Wiśniewska z Instytutu Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk omówiła działalność Sekcji Opieki nad Dzieckiem ZNP wobec problemu instytucjonalnej pieczy zastępczej w PRL, a dr Olga Zamecka-Zalas z Akademii Piotrkowskiej w Piotrkowie Trybunalskim przedstawiła rolę Zrzeszenia Nauczycielstwa Polskiego w Wielkiej Brytanii w organizacji szkół przedmiotów ojczystych. Część tę zwieńczyła ożywiona dyskusja uczestników.

Prace sekcji drugiej, poświęconej kształceniu i działalności zawodowej nauczycieli, zorganizowano także w dwóch panelach. Pierwszemu przewodniczyły prof. dr hab. Janina Kamińska (UW) oraz prof. UŁ dr hab. Aneta Bołdyrew (UŁ). Jako pierwsza głos zabrała prof. UŁ dr hab. Aneta Bołdyrew. Przedstawiła koncepcje polityki oświatowej reprezentantów środowisk nauczycielskich w Polsce na początku XX wieku. Sylwetkę i wkład Bronisława Trzaskowskiego (1824-1906) w ruch nauczycielski przybliżył prof. UIK dr hab. Andrzej Paweł Bieś (UUIK). Mgr Teresa Maria Grabowska z Uniwersytetu Warszawskiego omówiła pracę nauczycielską Edwarda Augusta Landié (1788-1853) w Warszawie. Panel zamknęło wystąpienie prof. (UJD) dra hab. Mirosława Łapota (UJD), który przeanalizował

wizerunek inspektora szkolnego w opinii nauczycielstwa ludowego na przykładzie Galicji doby autonomicznej.

Drugą część sekcji drugiej poprowadził prof. UJD dr hab. Mirosław Łapot (UJD). Prof. dr hab. Janina Kamińska z Uniwersytetu Warszawskiego zreferowała wkład prof. Stefana Baleya (1885-1952) w kształcenie pedagogów, a prof. dr hab. Elwira Kryńska z Uniwersytetu w Białymstoku podjęła rozważania nad myślą pedagogiczną prof. Stanisława Mauersberga jako inspiracją dla współczesnej edukacji. Prof. UMCS dr hab. Anna Boguszewska (UMCS) zaprezentowała sylwetkę prof. Jerzego Doroszewskiego (1934-2025) i jego działalność nauczycielską oraz naukową. Dr Izabela Bożyk, reprezentująca Delegaturę Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach, omówiła postawy nauczycieli i oświatowej kadry kierowniczej wobec zawłaszczania szkolnictwa przez władze komunistyczne w latach 1945-1956 na podstawie wybranego studium przypadków z województwa kieleckiego. Obrady zamknęło wystąpienie dr Anny Włoch z Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, która zanalizowała pedagogikę porównawczą jako narzędzie ideologizacji kształcenia nauczycieli w PRL-u między naukowym porównaniem systemów a realizacją wychowania socjalistycznego. Panel zakończył się dyskusją podsumowującą.

Obradom sekcji trzeciej, dotyczącej czasopism dla nauczycieli i towarzystw pedagogicznych, przewodniczyły prof. dr hab. Eleonora Sapia-Drewniak (UO) oraz prof. UIK dr hab. Beata Topij-Stempińska. W tej części obrad wygłoszono sześć referatów: prof. UAM dr hab. Katarzyna Kabacińska-Łuczak (UAM) omówiła powstanie i znaczenie Poznańskiego Towarzystwa Pedagogicznego, a prof. UMK dr hab. Dorota Grabowska-Pieńkosz (UMK) przedstawiła rolę Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego we Lwowie w procesie konsolidacji ruchu nauczycielskiego na początku XX wieku. Zagadnienia prasowe poruszyły: prof. UMK dr hab. Joanna Falkowska (UMK), analizując czasopisma dla dzieci i młodzieży jako narzędzie dydaktyczne w XIX i XX wieku, dr Magdalena Rzepka (SGGW), która przybliżyła „Przegląd Pedagogiczny" jako forum refleksji nad wychowaniem moralnym w II RP oraz prof. APS dr hab. Iwona Czarnecka (APS), omawiając sprawy oświaty pozaszkolnej na łamach czasopisma „Oświata Polska" (1924-1939). Sekcję zamknęło wystąpienie prof. AMW dr. hab. Tomasza Maliszewskiego (AMW), dotyczące związków nauczycielskich jako propagatorów uniwersytetów ludowych na ziemiach polskich do połowy XX wieku.

Drugiej części obrad sekcji trzeciej przewodniczyli prof. AMW dr hab. Tomasz Maliszewski (AMW) oraz prof. UMK dr hab. Agnieszka Wałęga (UMK). Prof. UIK dr hab. Anna Królikowska (UIK) oraz prof. UIK dr hab. Beata Topij-Stempińska (UIK) przedstawiły szczegółową analizę porównawczą czasopism dla nauczycieli przedszkola w II i III RP. Prof. dr hab. Eleonora Sapia-Drewniak z Uniwersytetu Opolskiego omówiła recepcję czasopisma „Oświata Dorosłych" przez nauczycieli w latach 1957-1990. Regionalny aspekt prasy branżowej rozwinęła dr Marcela Gruszczyk z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, która zaprezentowała rolę śląskiego „Ogniskowca" w budowaniu tożsamości nauczycielskiej w tym regionie. Sekcję zamknęło wystąpienie mgr Tatsiany Zablotskayej

Uczestnicy Konferencji Naukowej pt. Nauczycielski ruch związkowy i jego wkład w kształtowanie się nowoczesnej edukacji w 120 rocznicę powstania Związku Nauczycielstwa Polskiego i 80 rocznicę ukazania się „Przeglądu Historyczno-Oświatowego" (https://pho.znp.edu.pl/)

z Uniwersytetu Warszawskiego, która przedstawiła zarys problematyki dotyczącej nauczycieli pijarów Prowincji Litewskiej.

Sekcja czwarta stanowiła forum debaty nad współczesną kondycją i przyszłością nauk pedagogicznych. Część pierwszą poprowadzili prof. dr hab. Bogusław Śliwerski (UŁ) oraz prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz (UB). Jako pierwszy głos zabrał prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz z Uniwersytetu w Białymstoku i podjął kwestię wielokulturowości, tożsamości oraz tolerancji jako współczesnych wartości i wyzwań edukacyjnych. Wspólne wystąpienie dr Justyny Pawlak z Uniwersytetu Bielsko-Bialskiego oraz mgr Agaty Zielińskiej z Wyższej Szkoły Biznesu i Nauk o Zdrowiu (Filia w Rybniku) dotyczyło perspektywy pedagogiczno-socjologicznej szkoły przyszłości opartej na strategiach, inspiracjach i lekcjach wyciągniętych z praktyki. Dr Miroslava Kovarikova z Uniwersytetu Technicznego w Libercu (Republika Czeska) w referacie, zatytułowanym „School – Service to the System, State or Safety and Health of the Pupil" przeanalizowała rozwój edukacji szkolnej w sferze bezpieczeństwa i zdrowia uczniów. Tę część zakończył referat prof. UB dr hab. Urszuli Wróblewskiej (UB, Filia w Wilnie) na temat: „Wileńszczyzna jako przestrzeń aktywności nauczycielskiej: tradycje, przemiany, perspektywy".

Drugą część sekcji czwartej poprowadziła prof. UKEN dr hab. Justyna Wojniak (UKEN). Zagadnienie kształcenia językowego przedstawił mgr Farhad Hama z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, analizując rolę przekonań kurdyjskich studentów filologii angielskiej w programach przygotowania do zawodu nauczyciela („The Role of Kurdish EFL Pre-Service Teachers' Beliefs About Teaching in Teacher Education Programs"). Mgr Elżbieta Szulewicz z Uniwersytetu Łódzkiego zaprezentowała referat omawiający potencjał transformacyjny międzynarodowych programów na przykładzie edukacji wczesnoszkolnej w Polsce, pod znamiennym tytułem: „Konstruktywizm w cieniu centralizmu". Całość rozważań sekcyjnych zamknęło wystąpienie dr Anety Jarzębińskiej z Uniwersytetu Szczecińskiego, która przybliżyła zebranym stan obecny oraz wyzwania stojące przed procesem kształcenia osób przebywających w izolacji penitencjarnej.

Po zakończeniu paneli szczegółowych rozpoczęło się oficjalne podsumowanie obrad, połączone z ożywioną dyskusją, podczas której sformułowano najważniejsze wnioski końcowe. Uczestnicy zwrócili uwagę, że 120-letnie dziedzictwo Związku Nauczycielstwa Polskiego stanowi ważną część historii Polski oraz fundament współczesnych działań na rzecz ochrony praw zawodu nauczyciela. Podkreślono, że prasa oświatowa – zarówno ta o zasięgu ogólnokrajowym, jak i periodyki regionalne czy specjalistyczne – odgrywa nieocenioną rolę w konsolidacji środowiska pedagogicznego i wymianie myśli naukowej.

Katarzyna Kabacińska-Łuczak
ORCID 0000-0001-8098-3403